

LEGENDY

Slovo legenda pochází z latiny a znamená - *to, co má být čteno*. Je to základní hagiografický útvar (*hagios* = svatý, *grafó* = píši). Ve středověku patří k nejčastějším a nejrozšířenějším literárním projevům (předčítaly se i v liturgii). Patří do oficiální literatury, některé z nich vznikaly i účelově (např. kanonizační řízení). V legendách je patrný čím dál více se zvětšující lidový prvek (zaměření na ctnosti světce a na neuvěřitelné zázraky), ten má za následek schematičnost. Legenda obvykle obsahuje čtyři části: život světce, jeho umučení, zázraky a přenesení těla. U legend bylo důležitější náboženské povznesení a morální poučení než historická fakta, proto musí být podrobeny důkladnému kritickému zkoumání.

Cyrlometodějské legendy

Legendy týkající se svatých Konstantina a Metoděje a jejich působení na Velké Moravě.

Moravsko-panovské legendy (Život Konstantinův a Život Metodějův)

Psány jsou staroslověnsky. Vznikly jako obrana díla světců (užití staroslověnštiny jako bohoslužebného jazyka). Pocházejí z konce 9. století, dochovaly se nám však pouze pozdější opisy. Legendy pojednávají o mládí obou bratří, jejich církevních i světských kariérách, působení na Moravě a úmrtí. Obě památky spolu souvisí po věcné stránce - Život Metodějův pomíjí události, o kterých podrobněji pojednává Život Konstantinův. Autoři obou Životů jsou neznámí, původce Života Metodějova je nejspíše jeho učedník (uvažovalo se o Klimentu Velikém či Gorazdu), u Života Konstantinova se zvažoval Kliment Veliký či dokonce Metoděj.

Václavské a Ludmilské legendy

Patří k nejrozsáhlejší skupině hagiografických památek českého středověku. Většina z nich je psána latinsky. Na svatováclavských legendách je nejvíce patrný vývoj legendy – sv. Václav je nejprve zobrazován jako mnich (10. století), později jako rytíř (12.-13. století) a poté jako vzorný panovník (v souvislosti s proměnou společnosti).

První staroslověnská legenda o sv. Václavu (Život knížete Václava)

Vznikla v polovině 10. stol., autor nejspíše čerpal ze starší legendy, která se ale nedochovala.

Crescente fide (Šíření víry)

Existuje ve dvou redakcích – starší pochází z Bavorska (z této verze vychází další hagiografie), česká vznikla později s použitím Kristiánovy legendy.

Legenda Grumpoldova

Jedná se o rozšířené zpracování Crescente fide, rovněž nepochází z českého prostředí. Autorem je Grumpold, biskup v italském Mantově. Doplněný překlad do staroslověnštiny vznikl kolem roku 1000 a nazývá se Druhá staroslověnská legenda o sv. Václavu (legenda Nikolského).

Legenda Vavřincova

Pochází z 11. století, sepsána mnichem Laurentiem z Montecassina, podnícena snahou získat souhlas ke zřízení arcibiskupství v Praze.

Fuit in provincia Boemorum (Stalo se v zemi Čechů)

Výchozí text svatoludmilský, nedochovaná předloha nejspíše sepsána staroslověnsky. Pochází z Řezna.

Legenda Kristiánova

= *Vita et passio sancti Wenceslai et sancte Ludmille ave eius* (Život a umučení svatého Václava a jeho báby svatě Ludmily)

Prologem se řadí do 10. stol., některými historiky (Dobrovský aj.) je ale považována za fázum ze 12. nebo 14. století. K autorství se hlásí Kristián (Křišťan), který byl patrně benediktinský mnich v břevnovském klášteře a důvěrník sv. Vojtěcha. Samotné jeho jméno není zcela jasně vykládáno, proto se někdy používá název tzv. Kristián. Kristiánova legenda je nejrozsáhlejší ze známých Václavských a Ludmilských textů, autor používal vyspělý styl. Rukopisy objevili Jan Tanner (1659 v Praze) a Bohuslav Balbín (1664 v Třeboni). V díle je zřejmá znalost dřívějších textů a to Crescente fide, Grumpoldovy legendy a Fuit in provincia Boemorum.

Obsah:

- 1., 2. kapitola – počátky křesťanství v Čechách a na Moravě, působení sv. Cyrilu a Metoděje na Moravě, křest knížete Bořivoje a jeho družiny, obhajoba slovanské liturgie
3. - 5. kapitola – zásluhy Ludmily na zavádění křesťanství, její umučení a přenesení těla
6. - 10. kapitola – život a umučení sv. Václava, pohřeb a pozdější přenesení, zázraky nového světce

Vojtěšské legendy

Svatovojtěšské legendy jsou psány pouze latinsky.

Legenda Canapariova

Označována jako *Vita prior* (Život první též „římský“). Za autora je nejpravděpodobněji považován Jan Canaparius, mnich a opat kláštera na Aventině v Římě. Jiní ale za autora pokládají papeže Silvestra II. nebo Vojtěchova příbuzného Radima-Gaudentia, nověji se uvažuje o možném vztahu k lutyšskému biskupu Notkerovi. Legenda existuje ve třech redakcích – A,B (obě aventinské) a C (montecassinská). Její vznik se klade do roku 999 (velmi krátce po Vojtěchově smrti).

Bruno z Querfurtu, Život sv. Vojtěcha

Zvaná *Vita altera* (Život druhý též „saský“). Autor Bruno z Querfurtu – Vojtěchův spolužák v Magdeburgu, kaplan císaře Otty III. a mnich aventinského kláštera v Římě, společně s Vojtěchem zahynul mučednickou smrtí na misií v Prusku. Legendu zpracoval ve dvou verzích – *Vita longior* (1004 v Uhrách) a *Vita brevior* (1008 v Polsku), verze se liší vypouštěním částí textu. Bruno čerpá z Canapariova legendy, dále používá ústní svědectví Radla-Anastasia (Vojtěchův vychovatel, pozdější uherský arcibiskup).

Verše o umučení svatého Vojtěcha – Versus de passione sancti Adalberti

Básnická skladba, nejspíše se jedná o zpracování Canapariovy legendy. Autor ani doba vzniku není přesně známa.

Použitá literatura a prameny:

BARTOŇKOVÁ, Dagmar a kol.: *Magnae Moraviae Fontes Historici II*. Brno 1967, s. 57-115, 134-163.

HAVLÍK, Lubomír E.: *Kronika o Velké Moravě*. Brno 2013, s. 40-41.

LUDVÍKOVSKÝ, Jaroslav: *Kristiánova legenda. Život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*. Praha 1978.

NECHUTOVÁ, Jana: *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*. Brno 1997, s. 36–57.

K dalšímu čtení:

KRÁLÍK, Oldřich: *Kosmova kronika a předchozí tradice*. Praha 1976.

KRÁLÍK, Oldřich: *Nejstarší legendy Přemyslovských Čech*. Praha 1969.